

chané“ biologické hodiny. Autorka ukazuje, že představa biologických hodin rámuje i vztahování se k vlastním plánům a tlaku okolí, který kulminuje kolem třicátého roku. Mezi čtyřicátým a padesátým rokem se cesty k rodičovství ve vyprávění komunikačních partnerů a partnerek uzavřely a bezdětnost se stává definitivní. Jak ale upozorňuje sama autorka, bylo by zjednodušující interpretovat tento proces jako odkládání rodičovství. V tomto kontextu se znovu vynořuje otázka komplexnosti procesů volby rodičovství, již lze považovat za jedno z ústředních témat celé knihy. Autorka v této souvislosti rekonstruuje typologii bezdětných, kde ti, co „rodičovství odkládají“, představují jen jednu z kategorií. Objevují se zde ti, kteří „spějí k (úvahám o) rodičovství“ a kteří nevnímají svou situaci jako odkládání, ale spíše dozrávání do stavu. Dále „nerozhodnutí o (bez)dětnosti“, kteří sice rodičovství kategoricky neodmítají, zároveň ale nejsou přesvědčeni, že se někdy v budoucnu rodiči stanou, a „smiřující se s bezdětností bez volby (bez)dětnosti“. I přes to, že autorka ve své práci ukazuje na to, že volby bezdětnosti jsou stále stigmatizovány a že „volbu bezdětnosti je dokonce těžké i pomyslet a vyslovit ji před sebou samým“ (s. 153), zároveň ukazuje, že někteří její komunikační partneři a partnerky vnímali bezdětnost

jako příležitost, která jim umožňuje věnovat se jiným aktivitám či jiným formám péče (s. 157).

Knihy *Fenomén bezdětnosti* vyčnívá svým širokým záběrem. Autorka výstižně a přitom celistvě shrnuje teoretické přístupy snažící se o vysvětlení poklesu plodnosti a růstu počtu bezdětných (nejen) v České republice. Kombinace kvantitativních a kvalitativních metod umožňuje zachytit různé roviny problematiky. Část vycházející z kvantitativní analýzy i část věnovaná interpretacím rozhovorů s bezdětnými by obstály i jako samostatné studie, jejich propojením ale vzniká kniha, která poskytuje barvitý a komplexní pohled nejen na faktory ovlivňující rostoucí počet bezdětných (či těch, jež rodičovství odkládají) a deklarované společenské hodnoty vztahující se k otázkám rodičovství, ale především umožňuje nahlížet na konkrétní procesy, v jejichž rámci se cesty k bezdětnosti uskutečňují. Přínosem je rovněž diskuse o otázkách institucionálního zabezpečení pro kombinování práce a péče v české společnosti, kde autorka interpretuje demografické trendy v kontextu teorie genderové spravedlnosti. Kniha Hany Haškové v tomto ohledu představuje patrně nejucelenější studii fenoménu bezdětnosti v české společnosti.

INTERAKTIVNOST, SUBJEKTIVITA A EMOCE: RECENZNÍ ŘÍZENÍ V SOCIÁLNÍCH A HUMANITNÍCH VĚDÁCH / MARCELA LINKOVÁ

LAMONT, MICHÈLE. 2009. *HOW PROFESSORS THINK. INSIDE THE CURIOUS WORLD OF ACADEMIC JUDGMENT*. CAMBRIDGE, MASSACHUSETTS AND LONDON, ENGLAND: HARVARD UNIVERSITY PRESS.

„Vždycky jsem zkoumala, jak lidé definují hodnotu,“ říká Michèle Lamont v souvislosti se svou loňskou knihou *Jak myslí profesori. Uvnitř zvláštního světa akademického posuzování*. „Svým způsobem tak pokračuji ve své dřívější práci,

ale v nové oblasti: v akademickém prostředí.“⁴¹ Název knihy vzbuzuje velká očekávání. Svým způsobem je ale zavádějící. Její zkoumání systému recenzního řízení se totiž zaměřuje jen na sociální a humanitní vědy, konkrétně na šest

Fakultou humanitních studií UK ve spolupráci s Friedrich Ebert Stiftung. Petra Ezzeddine, organizátorka konference, do Prahy pozvala výzkumnice zabývající se středoevropským prostorem, což rovněž přispělo k hlubší reflexi specifických aspektů této obecné společenské dynamiky právě v oblasti střední Evropy.

Pro současné proměny společenské organizace péče je především charakteristické transnacionální propojení životů jedinců i společenství pod vlivem globálního mocensko-ekonomického uspořádání. Transnacionální praktiky péče v sobě odrážejí jak procesy globalizace rodinného života a transnacionální dynamiku intimních vztahů na mikrosociální rovině, tak otázky globální spravedlnosti a makrosociální procesy politické ekonomie péče. Ať již se jedná o pohyb migrantů jako levné pracovní síly, z nichž velká část žen pracuje v semisoukromé nebo soukromé sféře jako pečovatelky nebo pomocnice na úklid, v instituci *au-pair*, která je definována jako kulturní výměna, ale současně tvoří v řadě zemí nepostradatelnou pečující sílu, nebo pohyb kvalifikovaných zdravotních sester na globálním trhu práce, jedná se o aktuální a relativně nový fenomén transnacionální komodifikace péče, použijeme-li termín Joan Tronto, nebo globálních řetězců péče, použijeme-li úžeji vymezený koncept Arlie Hochschild.

První dvě přednášející se věnovaly tématu z perspektivy migrujících žen, přičemž jako východisko využily odlišné analytické koncepty. Bettina Haidinger z FORBA institutu ve Vídni se ve svém příspěvku vztahovala ke konceptu transnacionálního mateřství P. Hondagneu-Sotelo a k otázce komodifikace vztahů péče v rodinách migrujících žen. Konkrétně se zabývala emigrantkami z Ukrajiny, které v Rakousku pracují v oblasti služeb v domácnosti, zejména v oblasti péče o starší občany. Ve středu její pozornosti stála proměňující se dynamika uvnitř domácností migrujících žen a proměna vzorců zodpovědnosti. Podle ní můžeme hovořit o překonání modelu ženy pečovatelky a muže živitele ve prospěch modelu ženy samoživitelky (*female single breadwinner*). Druhá přednášející,

disciplín (antropologii, ekonomii, anglickou literaturu, historii, filosofii a politologii). Asi hlavní výtkou proti samotnému názvu knihy je nicméně její použití slova „myslí“ – to, k čemu totiž její výzkum neomylně směřuje, je fakt, že lidé v hodnoticích panelech při posuzování grantových žádostí ne vždy myslí a rozhodně nejen myslí. Dělalí spoustu dalších věcí, přičemž myšlení je jen jednou z nich, a ne vždy tou nejdůležitější. Hlavní zpráva knihy Michèle Lamont není příliš překvapující: hodnocení je subjektivní, disciplinárně zatížené, emocionální a interpersonální. „Analýza ukazuje, že dělání soudů o excelenci je hluboce interaktivní a emotivní, nejen čistě kognitivní.“ (s. 112)

Myšlení, zejména to, které si asociujeme s tradičním meritonovským lpěním vědy na racionalitě, objektivitě a nezainteresovanosti, je pak spíše v rozporu s tím, co Lamont tvrdí. Hodnocení není bez extrakognitivních faktorů možné (s. 19). Jde o kolektivní, emocionální dosažení, jakkoli parciálního pořádku.

How Professors Think je popisováno jako etnografie evaluačních výborů grantových institucí ve Spojených státech amerických. Během dvou let měla Michèle Lamont možnost studovat pět výborů hodnotících grantové žádosti v sociálních a humanitních vědách, provedla na 90 rozhovorů, pozorovala hodnotitele při hodnocení, studovala související dokumentaci, např. instrukce pro hodnotitele, grantovou dokumentaci atd. *How Professors Think* nabízí pohled do evaluačních kultur (s. 4), na mikropolitiky interakcí, které probíhají za zavřenými dveřmi hodnoticích panelů, kde se dělají rozhodnutí o tom, kdo bude financován, a kdo ne. Podle Lamont se udílení grantů a stáží stává vysoce důležitým měřítkem úspěchu: publikačních kanálů je již tolik, že samotná publikační aktivita příliš informací o kvalitě neposkytuje (s. 15). Navíc se v posledních dekáдах proměnil vztah sociálních a humanitních věd a státu. Nejen že jsou tyto disciplíny dějištěm přetahování mezi neoliberálními a kontextově či kulturně zaměřeným pohledem na společenské procesy, expertní vědění sociálních a humanitních věd se ve zvyšující míře podílí na „sociálním inženýrství“ (s. 11) národních vlád a závislost na externím financování zjevně snižuje autonomii v rozhodnutích o tom, co zkoumat.

Samotnému systému recenzního řízení, tomu, jak je organizováno, jaké panují disciplinární rozdíly, jak jednotlivé disciplíny definují excelenci a jakou roli hraje diverzita, se věnují kapitoly dvě až šest. Kapitola druhá se zaměřuje na to, jak hodnoticí panely pracují. Zjišťuje, že grantové agentury sice mají hodnoticí kritéria a definují cíle programů, ty ale příliš do hodnocení nevstupují. Velkou roli hraje odpovědný programový úředník, který vybírá hodnotitele a dává jim instrukce. Přesnější informace o tom, co a jak mají hodnotit, jakou váhu jednotlivým kritériím přisoudit, ale hodnotitelé nedostávají. Jak hodnotit je nevysslovenou, tiše předpokládanou dovedností, která je předpokládaná z dřívějších akademických pozic a funkcí a je dalším místem průchodu (Callon 1996), kterým úspěšný akademik musí projít, pokud chce posílit svoji akademickou prestiž. Kalibr, postavení hodnotitelů totiž zajišťuje legitimitu systému (s. 31) a zároveň výběr do hodnoticí komise odkazuje na postavení hodnotitele.

Disciplinárním rozdílem se věnuje kapitola třetí. Lamont definuje čtyři epistemické styly: konstruktivistický, komprehenzivní, pozitivistický a utilitární. Komprehenzivní styl klade důraz na detail a kontextovou specifčnost, je historicky a kulturně citlivý. Konstruktivistický styl zdůrazňuje „dávání hlasu“ různým skupinám. Cení si reflexivity, je antipozitivistický, politicky a sociálně zaangažovaný. Pozitivistický styl dává přednost generalizacím a testování hypotéz a utilitární se podobá pozitivistickému, ale cení si vytváření instrumentální znalosti (s. 58–59).

Filosofie, argumentuje Lamont, je případem sama pro sebe. Filozofové v hodnoticích panelech dávají najevo, že filozofii mohou hodnotit zase pouze filozofové, protože jen

---

Ewa Pallenga Möllenbeck z Frankfurtské univerzity, naproti tomu pracovala především s konceptem globálních řetězců péče A. Hochschild ve vztahu k institucionálnímu kontextu migračních, genderových a sociálních režimů. Ve svém výzkumu sledovala Ukrajinky migrující do Polska a Polky odcházející pracovat do Německa. Svůj výzkum situovala do transnacionálního sociálního prostoru jako relevantního rámce pro pochopení těchto proměn pečujících vztahů.

Na semináři dále vystoupila Zuzana Búriková ze Slovenské Akademie věd, která zde prezentovala svůj výzkum londýnských au-pair ze Slovenska. Búriková také představila svoji novou knihu ve spoluautorství s Danielem Milerem Au Pair (Polity Press 2010). Ve svém příspěvku se věnovala jednomu aspektu instituce au-pair, a to konkrétně prožívání pobytu au-pair jako rituálu přechodu, které dokumentovala analýzou materiální kultury. Ačkoli tedy k rozhodnutí odjet jako au-pair do Anglie Slovenky nevedou pouze ekonomické důvody, ve vztahu au-pair a hostitelské rodiny se promítají širší geopolitické nerovnosti a kulturní stereotypy. Zatímco Britové v tomto vztahu dominují ekonomicky i společensky, au-pair si konstruují představu vlastní morální nadřazenosti definované prostřednictvím schopností pečovat o dítě, čímž rovněž utvrzují stereotyp pečující „holky z východu“. Poslední příspěvek přednesla Heidi Bludau z Indiana University, která ve svém výzkumu sleduje vytváření globálního pracovního trhu pro zdravotní sestry, konkrétně na „produkci transnacionálních sester“ pro tento trh v České republice pro nemocnice v Saúdské Arábii.

Seminář byl uzavřen závěrečnou diskusí, která se rovněž dotkla role obyvatel v cílových zemích, kam migrantky jako pečující pracovní síla přicházejí. V institucionálním rámci odbourávání západního modelu sociálního státu, důrazu na flexibilitu a individualizaci odpovědnosti, jakožto některých z příčin pozastavené genderové revoluce, o které mluví již uváděná A. Hochschild, spoluvytváří

oni mají odpovídající analytické myšlení. V hodnocení filosofové kladou důraz na „důležitost“ a „originalitu“, která je ale hodnocena jinak než v dalších disciplínách. Anglická literatura naopak zažívá krizi legitimacy, která plyne z toho, že se v druhé dekádě zaměřila nejen na vytváření kánonů, ale také na to, jak jsou tyto kánony konstruovány. Obor se rovněž posunul směrem ke kulturním studiím. To vede k tomu, že grantové žádosti jsou méně „konkurenceschopné“ (s. 73). Hodnotí se zvládnutí teorie (konceptuálních odkazů), které ovšem nevedou k hypotézám. Co ustavuje kvalitu projektu v anglické literatuře, je tak pro hodnotitele z jiných oblastí nejasné. Historikové kladou důraz na „pečlivou archivní práci“ (s. 80) a empirii, názorové rozepře se jako u anglické literatury objevují v souvislosti s použitím teorie a rolí politické angažovanosti. Pro antropologii je důležitá „hraniční práce“, která ustavuje hranice oboru, zejména ve vztahu ke kulturním studiím. V politologii, zdá se, dominuje teorie racionální volby a projekty, které z ní nevycházejí, jsou v některých agenturách znevýhodněny. Pro ekonomy hodnota projektu spočívá v použití rigorózních matematických modelů. Kapitola třetí tak vytváří půdu pro další pojednání o tom, jak panely, které sestávají ze zástupců různých disciplín, docházejí ke konsenzu. Disciplíny, které se v panelech setkávají, mají zjevně různé epistemické styly, důraz v hodnocení kladou na různé aspekty, co určuje excelenci, se různí.

A co tedy konkrétně o systému recenzního řízení v sociálních a humanitních vědách Michèle Lamont zjistila? Pozornost panelů se soustřeďuje na průměrné projekty. Ty, které vyčnívají, nebo jsou naopak velice špatné, jsou vyřešeny rychle. Při diskusích o projektech hodnotitelé vytvářejí koalici s podobně smýšlejícími kolegy a kolegyněmi. Často také dochází ke strategickému hlasování, kdy podpoří jeden projekt, aby získali podporu pro ten, který chtějí prosadit sami. V některých případech svým favoritům přisuzují vyšší bodové skóre, než by si zasloužili, aby zůstali ve hře.

Nižší bodové skóre, než by si projekt zasloužil, ovšem nedávají, nebo to alespoň nepříznávají. Na hodnocení je také velice málo času. Projekty jsou rozebírány jeden po druhém, zřídka se panely k jednotlivým projektům vrací. Pokud tedy projekt zapadne, má mizivou šanci na to, že by byl vybrán, i kdyby následovaly horší. Totéž platí pro projekt, který už jednou projde, ale financování ve srovnání s dalšími si nezasluhuje. O poznání přízemnější vliv časování na výběr projektů může mít i to, že panelisté chtějí stihnout své letadlo (s. 155). Obrovskou roli při hodnocení hrají osobní a profesní zájmy. Nejde zde o přímé osobní vazby, ty hodnotitelé přiznávají a hodnocení takové žádosti se neúčastní. Jde spíš o příbuznost nebo podobnost, *homofilii*. Velkou roli hraje institucionální afilace i chování hodnotitelů: agresivita, tvrdohlavost a rozhodnost, říká Lamont, jsou silnou kombinací (s. 148), která další hodnotitele a hodnotitelky odrazuje od diskuse.

Kapitola pátá se věnuje různým typům excelence. Excellence jako pojem „má tu jedinečnou výhodu, že je naprosto bez významu, či ještě přesněji, nereferenční“, říká Bill Readings v knize *The University in Ruins* (1996). Hodnotitelé podle M. Lamont uznávají, že existují různé standardy excelence, na druhou stranu jsou si ale jistí, že excelenci poznají, když ji vidí (s. 159). Co tedy určuje kvalitu grantové žádosti? Jasnost projektu je klíčová podmínka, aby se projekt vůbec mohl účastnit soutěže, a stejně tak kvalita. Ta potom znamená různé věci v různých disciplínách: může jít o řemeslnost, hloubku, pozornost k detailům, přiměřenost. Z hlediska hodnocení jsou pro hodnotitele nejdůležitější originalita a důležitost projektu, méně již metody (i když v sociálních vědách je jejich důležitost vyšší než v humanitních či historii) a proveditelnost. Podle typu epistemického stylu disciplíny potom originalita a důležitost nabývají různých významů: od přístupu, dat, teorie, metod, výstupů či faktu, že jde o málo prostudované téma. Významnost je v různých disciplínách hodnocena z hlediska intelektuální

původně emancipační ideál finančně soběstačné zaměstnané ženy poptávku po levné pracovní síle pro pečovatelské a obslužné práce. V současném kontextu se ukazuje, že nájemní domácí pomocnice a pečovatelky nepředstavují progresivní formu péče. Naopak, prostřednictvím těchto vztahů se na reprodukci struktur genderového útlaku a nadvlády podílejí i ti, jichž samotných se tyto struktury negativně dotýkají, odstraněním svého individuálního břemene ale pouze útlak posouvají na jinou rovinu. Hochschild interpretuje trend zaměstnávání imigrantek v bohatých zemích jako novou formu citového imperialismu, v němž se péče stává vzácným zdrojem vyváženým z chudých zemí do zemí bohatých, což dále prohlubuje nerovnosti mezi zeměmi a celými geografickými oblastmi. Ačkoliv koncept globálních řetězců péče je kritizován za příliš úzké zaměření na různé roviny vztahu matky a dítěte v transnacionálním kontextu, úvahy A. Hochschild jdou ostře k jádru věci, totiž ke kritice globálního ekonomického uspořádání, které zintenzivňuje proces komodifikace a pronikání instrumentální racionality do vztahů péče. Čím dál tím víc se tudíž ukazuje, že bez globální spravedlnosti jsou jednotlivé výdobytky v oblasti genderové rovnosti historicky nahodilé, dočasné a dostupné pouze relativně malým skupinám žen v závislosti na jejich ekonomické a kulturní pozici a situovanosti na globální mapě moci.

NAD RÁMEC OBČANSTVÍ: ZPRÁVA Z KONFERENCE / Kateřina Pulkrábková

Ve dnech 28. června až 2. července se letos v Londýně konala mezinárodní konference Beyond Citizenship: Feminism and the Transformation of Belonging. Konference byla pořádána členkami výzkumného projektu FEMCIT: Gendered Citizenship in Multicultural Europe. The Impact of the Contemporary Women's Movements, který se zaměřuje na zkoumání forem a praxí občanství

významnosti či důležitosti politické a sociální. Význam dopadu se také různí.

Diverzita, další stále omílané slovo v akademickém prostředí zejména posledních několika dekád, je tématem kapitoly šesté. Z hlediska hodnocení grantových žádostí jde ale o dost jinou záležitost, než je rasová či genderová rovnost. „Afirmativní akce“ se tak spíše týká institucí, disciplín a témat (s. 213). Jak píše Lamont: „Panelisté praktikují institucionální afirmativní akci, protože věří, že soukromé a elitní univerzity zaměřené na výzkum jsou v procesu soutěže zvýhodněny.“ Zmiňuje se o několika panelistech, kteří vyjadřovali frustraci při zjištění, že podpora půjde podobným institucím. Na druhou stranu to, že hodnotitel ví, že se na dané instituci dělá v daném oboru dobrý výzkum, projektu jednoznačně pomůže.

Genderová rovnost z hlediska diverzity hraje velice malou roli (hodnotitelé z humanitních věd gender neuvedli ani jednou jako kritérium diverzity). Téma ale při hodnocení přítomné je. Někteří hodnotitelé muži hodnotí projekty uchazeček jako nezajímavé. Jiné hodnotící panely se snaží reflektovat, zda se v jejich rozhodování neobjevují vzorce. Jiní uvádějí mužský styl sebeprezentace, který je přesvědčivější než ženský. V jiných případech jsou naopak ženy považovány za příliš agresivní, což jim opět ubírá body. Výpovědi hodnotitelů tak potvrzují další výzkumy, kde chování žen v akademii je téměř vždy problematické: buď nejsou dostatečně průrazné a ostré, volí si bezpečná témata a nezdaří se potom dostatečně ochotné riskovat, nebo jsou považovány za příliš agresivní, příliš se snaží se prosadit. V každém případě jsou to ženy, které ztrácejí body. Nepřímo gender funguje i z hlediska volby metodologie: ženy častěji než muži předkládají projekty vycházející z kvalitativní tradice v konstruktivistickém epistemologickém stylu. Pokud tyto faktory vezmeme dohromady, říká Lamont, „kumulativní výhoda“ pracuje ve prospěch mužů (s. 224).

Michèle Lamont sama je uznávanou profesorkou na Harvardské univerzitě, což je status, který bezpochyby přispěl k tomu, že přístup do svého výzkumného pole byla vůbec schopná získat. Přesto, že Lamont v poli strávila dva roky, s některými hodnotiteli provedla i dva rozhovory, kniha klouže po povrchu. Lamont popisuje jednotlivé aspekty recenzního řízení, uvádí nedostatky a vlivy. Nijak tuto situaci nehodnotí, ani neanalyzuje. Nejistíme, zda některé vlivy hrají důležitější roli než jiné nebo zda mohou mít systematický dopad na určitý typ projektů. Recenzní řízení v multidisciplinárních hodnotících panelech podle Lamont vede k tomu, že specifika hodnocení v jednotlivých oborech jsou obroušena a panel dochází ke konsenzu. V knize ale spíše nalezneme výpovědi o extrakognitivních vlivech (např. tematická spřízněnost, strategické hlasování atd.), nenajdeme ale příliš informací o tom, jak jsou uhlazovány hrany kognitivních rozepří – těch, které vystupují právě v souvislosti s různými epistemickými styly dominantními v konkrétní disciplíně. Celkové vyznění knihy je rozpačité. V celé knize Lamont ukazuje, jak nedokonalý – z mnoha úhlů pohledu – systém recenzního řízení je. Nicméně na různých místech knihy opakuje, že přes veškerá omezení, nedostatky, nejednoznačnosti, vliv osobních preferencí a chaotičnost recenzního řízení funguje. Názor Lamont na organizaci recenzního řízení a jeho nedostatky úplně chybí. Například z hlediska vlivu genderu na hodnocení nabízí anekdotické výpovědi panelistů vedle již proběhlých výzkumů týkajících se různých aspektů genderové diskriminace v akademii. Tuto sekci (s. 221–224) uzavírá větou: „Komparativní studie mladých mužů a žen, akademických hvězd, by potenciálně mohl odhalit kontrastující vzorce v tom, jakou roli hrají mentoři, předávání privilegií a výhody vyplývající z toho, zda má člověk partnerku v domácnosti nebo další neformální zdroje.“ Prakticky se tak vůbec nevyjadřuje k tématu knihy, totiž k čemu z hlediska genderové rovnosti dochází, když se zavřou dveře za hodnotícími panely. Z hlediska rasové a etnické rovnosti je situace ještě tristnější,

ve vztahu k genderovým strukturám a kulturním rozdílům v evropském prostoru. Koncept občanství je analyticky rozčleněn do šesti dimenzí (politická dimenze občanství; sociální dimenze občanství; ekonomická dimenze občanství; etnická dimenze občanství a náboženská příslušnost ve vztahu k občanství; tělesná dimenze občanství a intimní dimenze občanství).

Osu programu konference v Birbecku tvořily plenární přednášky. První den zahájila Katherine Gibson, která dlouhá léta spolupracovala s Julií Graham (společně publikovaly pod jménem J. K. Gibson-Graham). Gibson přednesla přednášku A feminist project of belonging for the Anthropocene. Její příspěvek vycházel ze spojení kritiky kapitalismu jako totalitního modu myšlení a důsledků ekologické krize. Gibson směřuje k novému modu uvažování a rozhodování na základě chápání „sounáležitosti“ s určitou komunitou. Své teoretické závěry podložila několika projekty komunitního ekonomického fungování v USA, např. projektem lokální měny či družstevní výrobou jako alternativou k soukromému vlastnictví. Na jejich základě chtěla zejména ukázat možnosti praktické realizace konceptu komunitně-etického uvažování založeného na vnímání příslušnosti a spoluzodpovědnosti za místo, ve kterém žijeme.

Další přednášející, Anna Yeatman, vystoupila s příspěvkem Feminism, freedom and female embodiment. Yeatman se věnovala teorii Iris M. Young, jejímž prostřednictvím se vyrovnala s dynamikou individualizace. Yeatman poukázala na pozitivní aspekty individualizace pro rozvoj jedince i společenských vztahů, tento koncept ale odlišila od liberální definice individuální svobody založené na redukcionistické ontologii. Následující den jsme měli možnost vyslechnout příspěvek Daviny Cooper s názvem Touching like a state: forging new worlds through equality governance. Cooper hovořila o vztahu feminismu ke státu v otázce rovnosti. Její paralela fyzického dotýkání se, kterou využila jako metaforu vztahu státu a znevýhodněných aktérů, přináší zajímavé přenesení oblasti veřejněpolitické sféry do oblasti intimního občanství.

což je možná dáno nízkým zastoupením lidí jiné než bílé barvy pleti v hodnoticích panelech.

Michèle Lamont je součástí, velice úspěšnou součástí systému, který studuje. Těžko předpokládat, že by výsledkem její práce bylo, že by systém recenzního řízení měl být zrušen. Sama říká, že osoby, které v systému neuspějí, mohou mít na recenzní řízení názor jiný. Je tedy recenzní řízení víc než sebenaplňujícím se proroctvím, kde osoby, které systémem prošly a uspěly v něm, tento systém pomáhají udržovat, a přesto že jsou si vědomy nedostatků svých i ostatních hodnotitelů, jsou schopny si udržovat představu o elementární spravedlnosti recenzního řízení? Lamont to ve své knize tvrdí, bohužel její psaní neukazuje, jak se to děje nebo jak hodnotitelé takovou spravedlnost systému spoluvytvářejí.

A ještě poznámka na závěr: přesto, že v kapitole šesté je minimum dat, která by se týkala toho, jak se uvažování o di-

verzitě projevuje v samotném recenzním řízení, Lamont kapitolu uzavírá větou: „Jako excellence se diverzita, zdá se, stala morálním imperativem systému – dalším projevem toho, co je v americkém akademickém prostředí svatého.“ (s. 238) Celkově je tak velice obtížné se ubránit dojmu, že spíše než analýzu toho, jak fungují multidisciplinární hodnoticí panely v USA, jde Lamont o obhajobu americké akademie a ustavení její nadřazenosti nad evropskou. Potom by také již nepůsobila tak zvláště kapitola sedmá s podkapitolou „Export evaluačního modelu USA do zahraničí“ (s. 243–248).

Poznámky

1 Rozhovor Michèle Lamont s National Science Foundation je dostupný na: <http://www.nsf.gov/news/news_videos.jsp?cntn_id=114497&media_id=64862&org=OLPA>.

ZA PLNOHODNOTNÉ OBČANSTVÍ ŽEN / EMA HŘEŠANOVÁ

HAŠKOVÁ, H., UHDE, Z. (EDS.). 2009. *WOMEN AND SOCIAL CITIZENSHIP*

IN CZECH SOCIETY: CONTINUITY AND CHANGE. PRAHA: SOCIOLOGICKÝ ÚSTAV.

Konečně. Chce se mi konstatovat hned úvodem. Konečně je zde souhrnná studie, která analyzuje současný institucionální rámec obklopující oblast péče o děti v historickém rámci. Konečně je zde kniha, která umožňuje hlubší teoretické i praktické rozpracování genderové rovnosti v termínech občanských práv a zároveň bere v potaz specifika post-socialistické středoevropské země, jakou Česká republika je.

Předkládaná kniha spadá především do oblasti genderových studií, konkrétně do studia genderových vztahů na trhu práce, výzkumu genderové rovnosti a péče apod. Stejně tak ale obohacuje i sociologii rodiny a intimity. Svým zaměřením však osloví i politology a další sociální vědce věnující se oblasti studií občanství (*citizenship studies*). Právě

výzkum nových forem občanství, související s radikální proměnou vztahu mezi soukromou a veřejnou sférou v soudobých společnostech, patří k atraktivním tématům, jimž se dnes sociální vědci s gustem věnují stále více. Kniha tak reflektuje současné mezinárodní výzkumné trendy.

Na různé dimenze občanství se soustředí i výzkumný projekt „FEMCIT: Gendered citizenship on multicultural Europe: The Impact of the contemporary women's movement“, v jehož rámci tato kniha vznikla. Kniha je výsledkem první části projektu, jež tematizuje oblast institucionální. Sjednocujícím konceptem je zde *sociální občanství*, jímž autorky odkazují na oblast péče a participaci v ní. Proměnu této dimenze a související témata autorky studují v historické

Velkou pozornost vyvolala přednáška Sary Ahmed, která ve svém příspěvku *The good citizen* rozkryla nejrůznější diskursivní praktiky ovlivňování vůle ve vztahu k takzvané poslušnosti či naopak svéhlavosti (*willfulness*). Analýzou jazykových spojení slova „vůle“ (*will*) ukazovala, jak vůle našich bližních, vůle společnosti, norem, sousedů atd. determinuje naši vlastní vůli. Prostřednictvím studia narativních příběhů o vůli a o získávání toho, co chci, proti vůlím, které nás obklopují, ukazuje konstrukci štěstí na základě tzv. podmíněné vůle (*conditional will*). Podle Ahmed nelze dosáhnout osobního štěstí, pokud jsem v konfliktu s touto podmíněnou vůlí v mém okolí. Zároveň ale ze stejného důvodu nelze ignorovat vůli svého vlastního těla, což je vlastně příčinou toho, proč se GLBT lidé (*queers*) cítí být v permanentním konfliktu. Ahmed zavádí termín svéhlavosti jako vyjádření určitého postavení se vůlím nejen v rovině osobní nebo vzhledem k vůli nejbližšího okolí, ale i v rovině politického stylu. Zde si klade otázku: Kdo všechno vlastně stojí ZA naší vůlí a jejím utvářením a jaké jsou možnosti pro změnu? Tím v závěru svého strhujícího příspěvku naznačila cestu k tomu, co nazývá šťastnou rozmanitostí (*happy diversity*) ve společnosti.

Další den na konferenci vystoupila Rebecca Gomperts, která se ve svém příspěvku *Women can do it themselves* věnovala možnostem ženského aktivismu v oblasti medicíny, zejména ve vztahu k potratu. Ona sama je aktivní ve skupině *Women in Waves*, která provozuje mobilní potratovou kliniku na lodi. Poslední plenární přednáška patřila Krassimiře Daskalove, která se věnovala východoevropskému kontextu. Svoji přednášku nazvala *Contradictio in termini? Some reflections on Eastern European feminism(s)*, věnovala se v ní popisu historického vývoje feminismu v období socialismu a charakteru vztahu žen k reálně socialistickému státu. Poslední den konference jsme měli možnost vyslechnout příspěvky Glorii Wekker *Interrogating sexual citizenship* a Margrit Shildrick *Sexual citizenship, governance and disability*. Závěrečné diskuse u kulatého stolu se zúčastnily Antke Engel, Gail Lewis, Lynne Segal a Birte Siim.